

ПРОЕКЦІЙНА ФУНКЦІЯ МОРАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Дослідження присвячено проблемі моральності загалом та, зокрема, її проектувальній функції відносно процесу розвитку творчих здібностей особистості учнів молодшого шкільного віку.

Ключові слова: моральність, індивідуальний моральний досвід, гармонійний розвиток особистості, розвиток творчих здібностей.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Уся система освіти покликана ефективно сприяти створенню у суспільстві умов для пізнання людиною себе і світу, розвитку і самореалізації особистості у сучасному суперечливому і динамічному соціально-економічному середовищі, проектуванню людини-творця. Підтвердженням цього є положення, висловлені в Конституції. А саме: у другому розділі „Права, свободи та обов'язки людини і громадянина” у статті 23 зазначено, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості [4, 7-8]. Система освіти має забезпечувати організацію навчально-виховного процесу з урахуванням сучасних досягнень науки, педагогічної теорії, соціальної практики, варіативність навчальних програм, індивідуалізацію навчання і виховання. Оскільки державна національна програма „Освіта” серед основних шляхів реформування освіти окреслює і такі, що є спрямованими на забезпечення розвитку освіти на основі нових прогресивних комунікацій, запровадження у навчально-виховний процес сучасних педагогічних технологій та науково-методичних досягнень. Відхід від засад авторитарної педагогіки, що утвердилася в тоталітарній державі та спричинила нівелювання природних задатків і можливостей, інтересів усіх учасників освітнього процесу [1, 7]. Серед принципів реалізації програми є ті, які особливо імпонують досліджуваній нами проблемі, а саме: гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, у найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпечення пріоритетності загальнолюдських цінностей [1, 9].

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Окреслена темою дослідження проблема є актуальною і її окремі аспекти є представленими у доробку психологів, педагогів, методистів, зокрема: Л.Омельченко, Л.Гавриш, П.Хоружа, І.Барташнікова, О.Барташніков, Ю.Бабаєва, Н.Лейтес, Т.Марютина, Т.Орлова, Г.Галгаш, В.Чучуков, Л.Масюта, В.Огнев'юк та ін.

Формулювання цілей статті... Завдання дослідження полягає у встановленні взаємозв'язку та взаємозалежності понять „творчі здібності” та „моральність” з метою з'ясування шляхів оптимізації процесу розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Виклад основного матеріалу... Моральність за визначенням таких вчених, як О.Степанов, М.Фіцула, є етичним поняттям, синонімом поняття „мораль”. Однак, якщо мораль – це форма свідомості, моральність – практичне втілення етичних норм і принципів, переломлення загальнообов'язкових моральних приписів крізь внутрішній світ конкретної особистості [10, 398]. Означена проблема не є достатньо висвітленою на рівні початкової школи і, на нашу думку, потребує інноваційного креативного підходу, хоча гармонійний розвиток особистості взагалі і розвиток моральності та творчості зокрема, були предметом дослідження, обґрунтування та жвавих дискусій ще за доби античності. Так, Платон вбачав позитивний вплив на розвиток особистості дитини в іграх, казках, піснях. Ідеї виховання морального потенціалу особистості знаходять своє відображення в спадщині Аристотеля, який наголошував на трикомпонентній структурі душі (рослинна, тваринна, розумова) і, відповідно, на необхідності фізичного, морального і розумового виховання [6, 56]. Демокрит надавав великого значення моральним вправам у вихованні дітей і молоді [6, 59]. Вітторіно да Фельтре у практиці своєї школи „Будинок радості”, вважав за доцільне застосовувати тілесні покарання виключно з метою регулювання аморальної поведінки вихованців. Щодо тілесного покарання та покарання взагалі, ми вважаємо, що педагогіка не може зовсім відмовитись від каральних санкцій, але фізична кара не може бути панацеєю від недисциплінованості, невихованості чи аморальності. Більш дієвими є санкції, які базуються на можливості осмислення вихованцем скоєного. Загалом варто пам'ятати, що оцінюванню підлягає вчинок дитини (позитивний чи негативний), а не сама особистість. У випадку ігнорування зазначеного положення існує небезпека програмування поведінки учня, відповідно до визначеного вчителем чи колективом статусу. М.Монтень ставить на один щабель проблеми розумового розвитку та виховання високоморальної особистості. Одним з напрямів, які виділяє педагог для розвитку моральних якостей особистості, є комунікативний, тобто, спілкування з різними людьми, оточуючим світом має сприяти формуванню моральних цінностей.

Ми вважаємо, що такий підхід можна вважати доцільним лише у комплексі, не останнє місце в такій системі має займати аналітико-синтетична діяльність, порівняння, узагальнення, абстрагування.

Важливу роль проблема моральності відігравала у вітчизняній та світовій педагогічній науці. Зокрема, Я.А.Коменський, говорячи про виховання людяності в особистості, виділяє чотири основні добродетності: мудрість, поміркованість, справедливість, мужність. Педагог підкреслює, що людина не народжується з моральними якостями, а набуває їх протягом життя за допомогою виховання. Педагог пов'язує моральність з вихованням мудрості і любові до неї в учнів. Я.А.Коменський, поряд із головними добродетелями, рекомендував розвивати в дітях скромність, слухняність, охайність, доброзичливість до інших людей, повагу до старших, працелюбність. Великого значення він надавав у моральному вихованні прикладу батьків, вчителів, товаришів, бесідам з дітьми на морально-етичні теми [5, 47]. Ми поділяємо думку вченого, особливо той аспект, що основою доброї поведінки дітей є особистий приклад старших, ця ідея має своє продовження у спадщині Гельвеція, який твердить, що дитина щодня спостерігає розрив між моральними настановами і поведінкою вихователя [6, 132]. Ми не поділяємо думку Дж.Локка, оскільки він визначає закони моралі особистими інтересами індивіда, і все, що дає особисту користь, є моральним [5, 47]. Ми вважаємо, що задоволення індивідом особистих потреб не завжди носить високоморальний характер, а результат завжди є орієнтованим на користь для самого індивіда, саме у цьому зв'язку ми вважаємо зазначене положення не справедливим, а таким, яке може бути істинним лише за певних обставин, як виняток.

Ж.-Ж.Руссо вважав, що виховання має бути природовідповідним, а період морального виховання, розвитку відповідає віковому інтервалу від 15 років до повноліття, з чим ми не погоджуємось, оскільки найбільш сприятливим для розвитку морального потенціалу як складової гармонійного розвитку особистості є дитинство, особливо дошкільний та молодший шкільний вік. Саме в цей час закладаються основи світоглядних орієнтирів, норм поведінки, прийнятих та схвалюваних суспільством, починаючи з елементарного рівня диференціації „хороше” та „погане”. Й.Г.Песталоцці метою морального виховання дітей вважав виховання у них любові до людей [7, 34]. Ця ідея, за нашим переконанням, є справедливою, адже кожна людина живе і самовиражається у соціумі, для оптимізації процесу адаптації особистості до суспільства – соціалізації важливим є орієнтування на неконфліктну поведінку, а її основою є позитивна мотивація на взаємодію з іншими людьми. Педагогами-філантропістами на чолі з І.Базедовим та Хр.Зальцманом було розроблено програму морального виховання підростаючої особистості (уміння керувати своїми бажаннями, стійкість, працелюбність, правдивість, слухняність, скромність і акуратність, любов до чистоти і порядку, виконавська дисципліна, повага до оточуючих людей, релігійність) [5, 64]. Ф.Дістервег вважав, що у підростаючого покоління необхідно розвивати самостійність, активну та свідому позицію у процесі служіння істині, красі та добру. Тобто, ми бачимо інтегративну, цілком виправдану позицію на межі філософії, естетики та етики як філософії моралі. Думку ж Й.Ф.Гербарта ми ставимо певною мірою під сумнів, оскільки він переконує, що в дитині необхідно приборкувати „дикість” для ефективного морального розвитку та можливості керувати дітьми [6, 145]. Проте це загалом зводилось до придушення самостійності і, зрозуміло, що в таких умовах про творчість не йдеться, на відміну від „Йена-план” школи П.Петерсена, який вважав основним принципом вільну активність дітей [7, 96]. Його погляди є ближчими до запитів нашого часу, але їх реалізація є неможливою без зміни змісту і методів навчання. Проте у спадщині Й.Ф.Гербарта знаходимо і положення про п'ять моральних ідей, які, на думку вченого, охоплюють всю етику і мають панувати у свідомості вихованців. Це ідея внутрішньої свободи (що робить людину цілісною істотою, усуває внутрішню боротьбу між судженнями і вчинками), ідея вдосконалення (яка поєднує силу і енергію волі та забезпечує внутрішню гармонію людини, повноту життя, вимагає настирливості, організованості), ідея приязні (яка сприяє погодженості волі однієї людини з волею інших), ідея права (яка має вирішальне значення у розв'язуванні конфліктів між волею людей, регулює ці конфлікти), ідея справедливості (якою треба керуватися, визначаючи нагороду тому, хто зробив добру послугу суспільству, або покарання тому, хто порушив закони і правила) [5, 74]. Окрім зазначеного, Й.Ф.Гербарт у моральному вихованні використовував опору на позитивне у вихованцеві, тобто він на перший план ставив те позитивне, що є у кожного учня від природи. Позитивне тут постає відправною точкою для руху вперед [5, 74]. Ми не можемо не погодитися із зазначеним концептуальним положенням, оскільки вважаємо, що орієнтація на позитив і віра в сили вихованця, особливо моральні сили, здатна справити максимальний позитивний вплив на формування моральної сфери особистості.

Виразником інноватики є С.Френе, у програмі „Школи радості” він підкреслює важливий момент – єдність розумового і морального виховання [7, 98], а це певною мірою імponує суті нашої проблематики. Розглядаючи проблему дослідження в рамках вітчизняної педагогічної науки, знаходимо багато подібних концептуальних положень у спадщині Г.Сковороди. Метою морального розвитку, виховання, на його думку, має бути підготовка гармонійно розвиненої, щасливої, корисної для суспільства, здатної критично аналізувати свої вчинки людини [6, 167]. О.В.Духнович вважав, що, навчаючись у школі, діти мають засвоїти релігійну і народну мораль, яка зміцнює духовні сили, прищеплює любов до рідної землі і

не дозволяє вихованцеві „вбиратися в чуже пір'я”. Науковець щиро вірив у те, що шляхом поширення освіти поліпшується мораль людей, а це, в свою чергу, робить суспільство гуманнішим і веде до злагоди та згоди в ньому [6, 134]. Ми вважаємо думку О.Духновича особливо актуальною власне у контексті реалій функціонування сучасного суспільства. Проблема полікультурності, яку порушує педагог, у контексті функціонування сучасного українського соціуму є досить гострою, оскільки намічені шляхи її вирішення є сумнівними. Домінуюча теза про толерантне ставлення до інших культур сприяє витісненню власних цінностей, у зв'язку з конкурентною боротьбою, або ж гостре протистояння усього, що не є складником власної культурної традиції, а це може призводити до аморальних вчинків. Єдине можливе вирішення означеної проблеми – проміжний варіант між вказаними стратегічними лініями.

Творчість С.Черкасенка, за твердженням О.Сухомлинської, з яким ми погоджуємось, не може нікого залишити байдужим, оскільки його оповідання є гуманними, зворушливими, емоційно наснаженими, у творах автор пропагує вічні моральні цінності [8, 255]. К.Ушинський вбачав у духовно-моральному впливові на дитину такий результат: розвиток гуманності в дитині, почуття національної і власної гідності у поєднанні із скромністю, чесність і правдивість, патріотизм, працьовитість, дисциплінованість. Завдання і зміст духовно-морального виховання визначав з огляду вселюдських, народних і національних культурних цінностей, виходячи з вимог народних чеснот і норм християнської моралі, дбаючи, щоб воно розвивало в дитини твердий характер і волю, стійкість, почуття громадянського обов'язку. До цього вченим включається усунення в національному характері рис негативних й утвердження прикмет позитивних. Протиставлення: Бога – дияволу, Добра – злу, Світла – темряві, Правди – брехні, Милосердя – жорстокості, Розуму – невігластву, Честі – ганьбі, Працьовитості – неробству, Краси – потворності. Ми погоджуємось із цим твердженням, особливо в тому, що важливим напрямком формування моральних якостей особистості є можливість здійснювати порівняльний аналіз позитивних та негативних явищ з метою свідомого вибору стратегії власної поведінки, світоглядних орієнтирів, ціннісних позицій. Л.Толстой вважав, що високий моральний ідеал треба шукати у поглядах селянських мас, окрім цього робив акцент на єдності моралі та релігії. Він пропагував теорію „неопирання злу насильством”, доводив важливість таких якостей, як незлобивість, смиренність, любов до ближніх [5, 235]. Загалом, ми поділяємо погляди педагога, оскільки теж вважаємо, що сільська школа чинить більший вплив на формування моральних принципів особистості, не виключено, що причиною цього є ширші можливості аналізу результатів інтеракції систем „людина – людина”, „людина – природа”. Щодо застосування теорії „неопирання злу насильством”, то вона, безумовно, є істинною, оскільки незаперечним є положення про те, що насильство породжує насильство, у цьому зв'язку доречніше здійснювати такий вплив на формування особистості молодшого школяра, який би передбачав орієнтацію на пошук розв'язання конфліктних ситуацій методами, які не передбачають застосування агресивних форм поведінки.

Ми вважаємо істинним положення П.Лесгафта щодо впливу сім'ї на формування особистості. У своїй праці „Сімейне виховання дитини та його значення” педагог узагальнив багаторічний досвід своєї лікарської та педагогічної діяльності, виділивши шість типів поведінки дітей: лицемірний, честолюбний, добродушний, затурканий-м'який, затурканий-злісний та пригнічений; дав кожному з них детальну характеристику, підкреслюючи, що тип дитини залежить від впливу на неї середовища, де вона росте [5, 238]. Результати роботи вченого щодо визначення типів дітей є особливо актуальними у зв'язку з тим, що інститут сім'ї, не зважаючи на стереотипність думки стосовно переоцінювання величини впливу інституту освіти, чинить вирішальний вплив на формування особистості дитини загалом та морального аспекту особистості зокрема. Незаперечним є факт формування характеру дитини, принаймні основних його компонентів, до семи років. В основному у цей період дитина перебуває вдома, або у дошкільних закладах освіти, що й підтверджує тезу про вирішальний вплив сім'ї на формування моральної сфери особистості дитини. Ця ідея знаходить певний відгук і в працях М.Драгоманова, який окрім важливості формування особистості в сім'ї, батьківського виховання, орієнтує на моральне виховання дітей, яке включає формування в дітей любові до батьківщини, рідної мови, закликає не бути „провінційним родичем прихвоснем чужого” [5, 241]. І Франко у своїй педагогічній та літературній діяльності великого значення надавав проблемі розвитку школи, особливо початкової ланки освіти, вважав за необхідне прищеплювати високі моральні ідеали підростаючому поколінню. А.Макаренко акцентував увагу на значущості впливу, авторитету батьків у процесі формування моральної сфери особистості, і ця думка є для нас близькою. Педагогічна теорія і практика підтверджує той факт, що гіперопіка батьків є стимулом до розвитку черствості та байдужості дитини, особливо, коли дитина внаслідок такої моделі поведінки членів сім'ї перетворюється на домашнього тирана. А.Макаренко розглядає означену проблему на прикладі сімей, які мають лише одну дитину. Вчений вважає, і ми підтримуємо це положення його педагогічної концепції, що у згаданих сім'ях потреби батьків мають домінувати над потребами дитини. Він був глибоко переконаний, що найкращі діти бувають у щасливих батьків. Діти мають бачити живий приклад сімейного щастя, сприяти його зміцненню і ділити разом з батьками [5,

279]. Виконання вказаних умов має сприяти зміцненню світоглядних орієнтирів, переоцінці духовних цінностей, утвердженню моральних ідеалів.

Центральною проблемою творчості В.Сухомлинського є формування гармонійно розвиненої особистості, одним з найважливіших компонентів якої має бути високоморальні переконання. Засобом формування духовної сфери ви учня педагог-гуманіст вважає морально-трудове виховання. Як зазначає М.Левківський, заслугою В.Сухомлинського є розробка описаних у книзі „Павлівська середня школа” принципів трудового виховання: єдність трудового виховання і загального розвитку особистості – морального, інтелектуального, естетичного, фізичного; розкриття та розвиток індивідуальності в праці; раннє включення у продуктивну працю; різноманітність видів праці; постійність, неперервність праці; елементи продуктивної праці дорослих у дитячій праці; творчий характер праці; поєднання зусиль розуму і рук; спадкоємність змісту трудової діяльності; цілісний характер продуктивної праці; посиленість трудової діяльності; єдність праці та багатогранного духовного життя [5, 308]. Важливість праці у процесі становлення морального компоненту особистості полягає у можливості пропагування способу життя, домінантою якого є творення, на протигагу споживацькій орієнтації життєвих принципів, які призводять до деградації, деморалізації особистості. Загалом, моральний розвиток не може здійснюватись в одному напрямку, визначальною його рисою має бути полікомпонентність. В.Сухомлинський наголошував на необхідності існування в школі культу Матері, Батьківщини, Людини, Слова, як необхідної передумови формування високоморальної, гармонійно розвиненої особистості учня.

Проблема моральності не втратила своєї актуальності і в контексті сучасної психолого-педагогічної думки, зокрема М.Фіцула надає певного значення проблемі морального виховання, визначаючи її як виховну діяльність школи і сім'ї, що має метою формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участі у практичній діяльності [10, 53]. Важливою ознакою моральності особистості є совість, яка, за твердженням Ю.Палехи, В.Герасимчук, О.Шиян, характеризує здатність особи здійснювати моральний самоконтроль, самостійно формувати для себе моральні обов'язки, вимагати від себе їх виконання і здійснювати самооцінку вчинків [9, 116]. Багато різноманітних факторів впливають на моральну сферу особистості. Зокрема, варто виділити засоби масової інформації, оскільки саме це джерело на сьогоднішній день диктує моральні позиції, нав'язує стандарти поведінки в різних життєвих умовах. Нерідко також є причиною нервового напруження і стресу. І, що найважливіше, забирає багато часу, який можна було використати раціональніше, корисніше. Ми поділяємо думку Ю.Палехи, В.Герасимчук, О.Шиян про те, що сугестивність образів на телевізійному екрані призводить до того, що молодь знищує свій творчий потенціал, самостійність мислення, втрачає свою індивідуальність, піддається ілюзіям, прагне до все більш гострих відчуттів і сенсацій, відвертається від гуманістичних ідеалів, сформованих людством за період його життя в умовах цивілізації. Усе це призводить до надмірної раціоналізації всього нашого буття [9, 116].

Незважаючи на принцип полікультурності, актуальний для сучасної педагогічної думки, у відповідності з яким, одним із провідних завдань освіти є орієнтація вихованців на толерантне ставлення до представників інших націй, інших культур, варто враховувати ментальність українців і, відповідно, несумісність ціннісних орієнтацій оціночного сприймання життєвого простору відносно до інших націй. Це говорить про те, що нав'язувані телебаченням норми негативно впливають на світоглядні орієнтації, моральну сферу підрастаючого покоління. Науковці, зокрема Ю.Палеха, В.Герасимчук, О.Шиян, окреслюють структуру морального виховання, в якій виділяють моральні почуття, моральне мислення, моральну свідомість. Ці три компоненти складають основу і стимул виявлення моральної волі. Саме завдяки моральній волі здійснюються (або не здійснюються) ті чи інші вчинки людини [9, 119]. Проблема синтезу моральності та волі займає провідне місце у психолого-педагогічній літературі. Зокрема Ю.Палеха, В.Герасимчук, О.Шиян твердять: що молодшою є дитина, то менше вона здатна до глибокого усвідомлення подій, ситуацій тощо. Часто її поведінка в екстремальних умовах детермінована впливом юрби, нестандартної ситуації, яка може бути пов'язана з такими емоціями, як страх, відчай, а це може негативно вплинути на можливість зробити самостійний вибір і реалізувати вольову дію. Змістом виховання в учнів моральної волі є робота педагога, спрямована на стимулювання вихованців до володіння собою, сміливого захисту скривдженого, немічного [9, 119]. О.Степанов та М.Фіцула мають подібні погляди та подають дещо ширшу структуру моральності. Згадані вчені визначають загалом мораль як систему дій, принципів, законів, норм і оцінок, що регулюють стосунки між людьми. Вона виконує пізнавальну, виховну, оцінну функції. Норми і принципи моралі, її почуття визначають життєву позицію особистості, спільноти. Мораль регулює поведінку людини в усіх сферах її суспільного життя – в побуті, науці, політиці, сім'ї і громадських місцях [10, 398]. У структурі моральності О.Степанов та М.Фіцула окрім зазначених виділяють такі компоненти, як-от: моральні переконання, моральні звички, моральна спрямованість.

Розглянемо суть окреслених понять, використовуючи дефініції, запропоновані названими вченими. Моральні переконання – пережиті та узагальнені моральні принципи, норми. Вони є раціональною основою моральної діяльності особистості, що дають їй змогу чинити свідомо, розуміючи необхідність, доцільність певного вчинку. Моральні звички – корисні для суспільства стійкі форми поведінки, які є внутрішньою потребою особистості і виявляються в будь-якій ситуації й умовах. Формування моральних звичок є одним з найважливіших завдань вихователя. Моральна спрямованість – стійка суспільна позиція особистості, що складається на світоглядній основі мотивів і виявляється в різних умовах як властивість особистості. Моральна спрямованість передбачає наявність моральних переконань, моральних звичок, моральної свідомості, властивих певній особистості, які в сукупності утворюють її моральність [10, 399]. Проблема моральності та її найважливіших складових до яких, окрім наведених О.Степановим та М.Фіцулою, варто додати ще й ті, які розглядали дослідники Ю.Палеха, В.Герасимчук, О.Шиян, зокрема моральна воля, довільність моральної дії є актуальними для нашого суспільства, оскільки спостерігається загальна тенденція до моральної деградації сучасної особистості. Проблема аморальної поведінки може мати походження, подібне до проблеми репродуктивної діяльності, оскільки учні зі слабкою волевою сферою можуть піддаватися сугестії, впливу псевдоавторитетних знайомих, які нерідко виявляються особистостями з яскраво вираженою девіантною поведінкою.

Проблема морального розвитку особистості, формування морального досвіду є важливим компонентом у структурі розвитку творчого мислення учнів, оскільки творчість є таким процесом, який потребує спрямованості, певного стимулу. Незаперечним є факт, що творчість є детермінованою і не може бути наслідком впливу об'єкта, який не має ні етичного, ні емоційного навантаження, з огляду на це проблема формування морального досвіду набуває значної актуальності. Дослідники провідною формою у системі морального виховання визначають урок моральності (години спілкування). Ми погоджуємось з думкою науковців щодо того, що, власне, процес формування морального досвіду школярів виявляє виховний вплив, що визначає єдність інтелектуальної, емоційної, волевої сфер людини. Він має здійснюватися на основі засвоєння моральних знань та підкріплюватися моральними почуттями, ставленнями і завершуватися педагогічними практикумами. Тобто, моральний досвід має синтетичний характер, а забезпечення учнів моральними знаннями, на думку С.Карпенчук, і ця думка нам імпонує – найважливіша умова формування їх моральної свідомості, яка визначає стиль життя людини, допомагає зрозуміти його сенс, сутність понять „щастя” і „нещастя”, „обов'язок” й „відданість”. Окрім вказаного, науковець виділяє моральні знання, які учні набувають на етапі формування особистості, відповідно до своїх вікових особливостей. До таких знань належать:

1. Технологія розкриття сутності моральних понять (систематична робота над понятійним апаратом).
2. Відповідні норми, заповіді, принципи, елементи морального етикету.
3. Мовленнєвий етикет.
4. Усвідомлене розуміння і засвоєння моральних понять, прагнення до моральної досконалості, морального ідеалу.
5. Формування моральної пам'яті, морального мислення, моральної самосвідомості.

Наведена система моральних знань ілюструє принцип полікомпонентності моральної сфери особистості учня, а це впливає на специфіку планування та оптимізації методів впливу на процес формування моральності як рушія творчого підходу до вирішення проблем, пошуку пріоритетів у контексті інтеракції систем „людина – людина”, „людина – природа”. Ми підтримуємо думку таких вчених, як Ю.І.Палеха, В.І.Герасимчук, О.М.Шиян, які твердять, що свідченням вищого рівня моральної поведінки є свідоме володіння своїми пристрастями, вірність моральним переконанням, бажання допомогти тим, хто цього потребує тощо. Моральне виховання це не постійні сентенції, докори, формальне завчання норм людського співжиття, а активний процес суб'єктивно-об'єктивних відношень, коли на основі свідомого засвоєння виробляється переконання. Учень може добре орієнтуватись в моральних нормах, досконало знати їх походження, але в реальному житті діяти всупереч цим нормам. Виключно внутрішнє переконання людини в необхідності слідування цим нормам є свідченням моральної вихованості індивіда [9, 119].

Висновки... Ми можемо зробити такі висновки щодо взаємозв'язку понять „творчість”, „творчі здібності” та явища „моральність”, при чому, моральність виконує в окресленій системі мотивуючу роль, виступає рушійною силою:

1. Моральність є багатофакторним, соціально детермінованим явищем, безпосередньо пов'язаним із виховним впливом у процесі формування творчої особистості учня;
2. Взаємообумовленість, взаємодія розвитку моральної сфери особистості, морального потенціалу та творчих здібностей особистості виявляється у проектуючій функції моральності у контексті процесу творчості учнів;

3. Проблема морального розвитку особистості, формування морального досвіду є важливим компонентом у структурі розвитку творчого мислення учнів, оскільки творчість є таким процесом, який потребує спрямованості, певного стимулу.

4. Організація процесу розвитку творчих здібностей особистості молодшого шкільного віку має містити морально-етичне навантаження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття). – К.: Райдуга, 1994. – 62с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2001. – № 1 – С.28-43.
3. Закон України „Про освіту”. – Х.: КСИЛОН, 2002. – 35 с.
4. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Право, 2001. – 47 с.
5. Левківський М.В. Історія педагогіки: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 360 с.
6. Любар О.О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д.Т. Історія української педагогіки / За редакцією дійсного члена АПН України М.Г. Стельмаховича. – К.: Інститут змісту і методів навчання МО України, 1988 – 355 с.
7. Максимюк С.П. Педагогіка: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005 – 667 с.
8. Нариси історії українського шкільництва. 1905–1933: Навч. посібник / О.В. Сухомлинська та ін.; за ред. О.В. Сухомлинської. – К.: Заповіт, 1996. – 304 с.
9. Палеха Ю.І., Герасимчук В.І., Шиян О.М. Основи психології та педагогіки: Навч.-метод. посіб. – К.: Видавництво Європейського університету фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу, 1999. – 154 с.
10. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – 504 с.
11. Чучуков В.Ф., Масюта Л.П. Учати творчо мислити // Рідна школа. – 1993. – №9. – С.43-44.
12. Третяков В.В. Погляди Платона на проблеми виховання // Рідна школа. – 1993. – №9. – С.74-75.
13. Щербатюк А. Українська духовна республіка – оселя чийого духу? У зб. кафедра. – Ч. 11. Видання науково-популярне та літературно-мистецьке. – Львів – Одеса, 1990; Лондон, 1995. – С.53-56.

Анотація

О.В.Барныч

Проекционная функция нравственности в контексте процесса развития творческих способностей младших школьников

Исследование посвящено проблеме нравственности в общем и, в частности, ее проекционной функции относительно процесса развития творческих способностей личности учеников младшего школьного возраста.

Ключевые слова: нравственность, индивидуальный нравственный опыт, гармоничное развитие личности, развитие творческих способностей.

Summary

O.V.Barnych

The Project Function of Morality in the Context of the Process of Development of the Creative Abilities of Junior Schoolchildren

The research is dedicated to the problem of morality in general and in particular to its project function concerning the process of development of the creative abilities of the personality of pupils of junior school age.

Key Words: morality, individual moral experience, harmonic development of a personality, development of the creative abilities.

Дата надходження статті

„26” березня 2008 р.

УДК 371.3 + 371.134 (045)

Л.Е.БЕКІРОВА,

аспірант

(м.Сімферополь, АР Крим)

АНАЛИЗ КАТЕГОРИАЛЬНОГО АППАРАТА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ГОТОВНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К ПРИМЕНЕНИЮ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ

В статье автор анализирует категориальный аппарат профессиональной готовности будущего учителя начальных классов к применению интерактивных технологий обучения.

Ключевые слова: интерактивные технологии обучения, готовность к профессиональной деятельности, готовность к педагогической деятельности.

Постановка проблемы... Прежде чем рассматривать проблему готовности учителя к применению интерактивных технологий обучения, необходимо провести анализ психолого-педагогической литературы, связанный с готовностью учителя в целом к педагогической профессиональной деятельности.

Формирование цели статьи... Цель статьи состоит в определении понятий: „готовность к деятельности”, „готовность к профессиональной деятельности”, „готовность к педагогической